

a&ofonds grafimediabranche

grafimedia
in cijfers

2019

Voorwoord

De economie in Nederland groeit hard. Daar lijken grafimedia-bedrijven voorzichtig van mee te profiteren. De omzetten staan weliswaar nog altijd onder druk, de winst bleef vorig jaar op peil en voor het eerst in jaren lukte het om de verkoopprijzen te verhogen. Ook waren er minder faillissementen en daalde de werkloosheid in 2018. Dat blijkt uit deze nieuwe editie van Grafimedia in cijfers.

Die lichtpuntjes vragen wel wat nuance. Wie verder inzoomt op de cijfers, ziet dat er grote verschillen zijn in de branche. Vooral bedrijven die nieuwe manieren zoeken om toegevoegde waarde te bieden, plukken de vruchten van de aantrekkende economie. Reden voor het A&O Fonds Grafimediabranche om nadrukkelijk in te blijven zetten op innovatie en ondernemerschap, onder meer via samenwerking met de Hogeschool van Amsterdam.

Daarnaast geven we nog meer aandacht en prioriteit aan de groeiende vervangingsvraag als gevolg van de vergrijzing in de branche. Door brancheprofilering, werving, matchmaking en leerwerktrajecten stimuleren we instroom in de branche. Programma's gericht op een Leven Lang Ontwikkelen moeten medewerkers behouden voor het vak en er aan bijdragen dat ze fit, vitaal en gezond hun werk kunnen blijven doen.

We trekken daarin uiteraard samen op met grafimediabedrijven en wijzen ze de weg naar nieuwe Europese subsidies die vanaf de zomer 2019 aangevraagd kunnen worden. Zo werken we ook de komende jaren aan het versterken van deze mooie branche.

Richard Leloux
Directeur A&O Fonds Grafimediabranche

Toelichting

Deze publicatie geeft voor de grafimediabranche een uitgebreid overzicht van de economische ontwikkelingen, de arbeidsmarkt en het beroepsonderwijs. In het eerste gedeelte worden cijfers gepresenteerd die betrekking hebben op de gehele branche. Deze cijfers zijn voornamelijk afkomstig van de dataverzameling van het CBS en zijn op hun beurt weer afkomstig van registraties door de Kamers van Koophandel, de Belastingdienst en eigen CBS-enquêtes onder bedrijven. Dit laatste betreft dan bijvoorbeeld de conjunctuurenquêtes. In het tweede gedeelte van dit boekje staan de cijfers van het KVGGO met betrekking tot hun ledenbestand. Het derde gedeelte gaat over de arbeidsmarkt. Deze cijfers zijn deels afkomstig van het UWV en deels van recente GOC enquêtes onder grafische bedrijven. De cijfers over het beroepsonderwijs zijn gebaseerd op DUO-bestanden over het reguliere mbo-onderwijs.

De cijfers laten zien dat de economische opleving die Nederland doormaakt (nog) niet of nauwelijks zichtbaar is in de grafimediabranche. Het leek er in 2016 wel even op dat de crisis ook voor onze branche voorbij zou zijn, maar de cijfers over 2017 en 2018 zijn ronduit teleurstellend. Dit geldt met name voor de verdere teruggang van de omzet en de bedrijvigheid die gericht is op de binnenlandse markt. Wel loopt de werkloosheid in de branche terug, maar is nog wel substantieel hoger dan het landelijk percentage. Ronduit zorgelijk is de ontwikkeling in het grafische beroepsonderwijs voor drukkers en nabewerkers. Deze beroepsopleiding is bijna verdwenen en het ziet er ook niet naar uit dat dit de komende jaren zal verbeteren. Daarom heeft GOC eigen BBL-opleidingen ontwikkeld. Een toenemend aantal bedrijven heeft dan ook problemen met het vinden van gekwalificeerde vakmensen. Alle gegevens zijn met de meeste zorgvuldigheid verzameld waarbij de bron steeds wordt vermeld. De cijfers die worden gegeven zijn de meest actuele die mei 2019 te krijgen waren.

Jos Teunen
onderzoeker GOC

Inhoud

Branche in cijfers

- 07 Ontwikkeling aantal bedrijven
- 08 Aantal vestigingen per provincie
- 09 Oprichtingen, fusies, opheffingen en faillissementen
- 10 Bedrijven naar hoofdactiviteit
- 11 Producenten prijsindex (PPI) grafische producten
- 12 Omzetontwikkeling
- 13 Gemiddelde maandelijkse bijdrage aan jaarmzet
- 14 Bedrijfsresultaat
- 15 Import- en exportwaarde drukwerk
- 16 Import en export naar soort product
- 17 Belangrijkste import- en exportlanden drukwerk
- 18 Ziekteverzuim papierindustrie en grafimediabranche
- 19 Vergrijzing binnen de branche

KVGO ledenbedrijven in cijfers

- 21 KVGO ledenbedrijven
- 22 Werkzame personen bij KVGO ledenbedrijven
- 23 KVGO ledenbedrijven naar provincie

Arbeidsmarkt in cijfers

- 25 Ontwikkeling werkgelegenheid
- 26 Dienstverbanden naar mannen, vrouwen en leeftijden
- 27 Ontwikkeling grafische werkloosheid
- 28 In- en uitstroom werknemers in 2017 naar leeftijd
- 29 Ontwikkeling vraag naar personeel
- 30 Kanalen van personeelswerving
- 31 Vacatures en krimp 1e kwartaal 2019

Beroepsonderwijs in cijfers

- 32 Mbo-studenten studiejaar 2018-2019
- 34 Ontwikkeling aantal mbo-studenten grafische - en media opleidingen

Colofon

A close-up photograph of a person's hands sorting through several large stacks of white paper on a desk. The person is wearing an orange shirt and blue jeans. The paper stacks are neatly piled, and the person's hands are actively moving through them. The background is slightly blurred, showing more paper and a desk surface.

Branche in cijfers

Ontwikkeling aantal bedrijven

Het totaal aantal bedrijven loopt terug, maar het aantal eenmanszaken c.q. zzp'ers is behoorlijk stabiel. Het zijn vooral bedrijven met personeel in dienst die in aantal teruglopen. Door de krimp in het aantal medewerkers verschuiven bedrijven ook van een hogere naar een lagere grootteklasse.

Aantal bedrijven in het eerste kwartaal

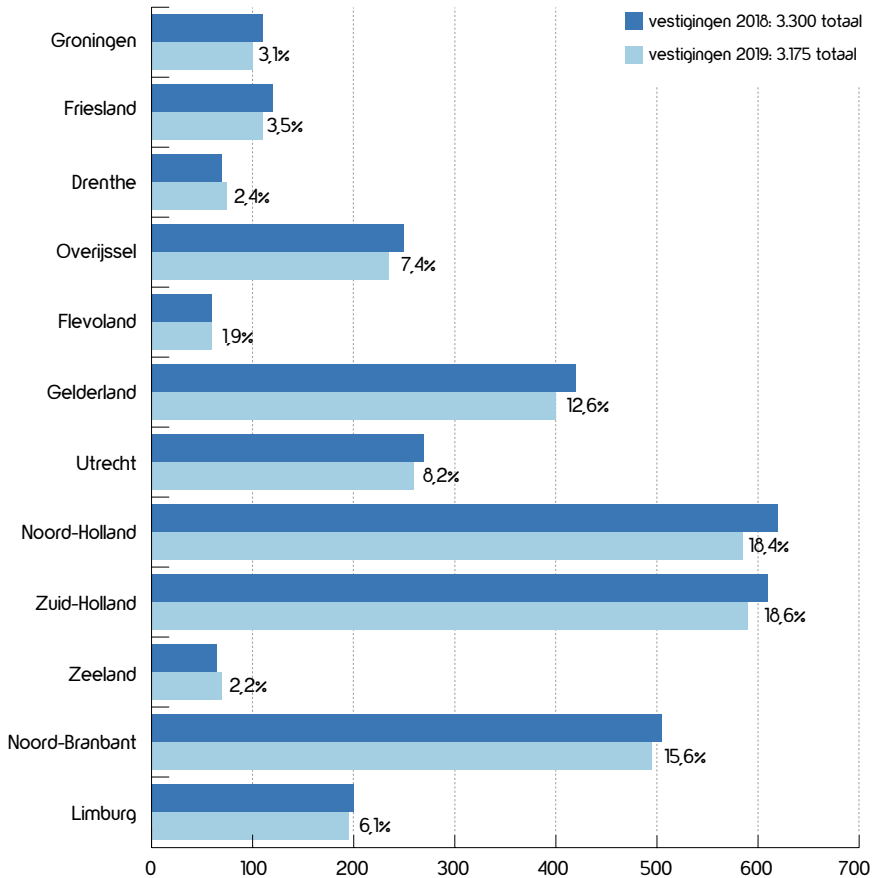
Jaar	Totaal	Eenmanszaak 1wp	Kleinbedrijf 2-9wp	Middenbedrijf		Grootbedrijf 100+wp
				10-49wp	50-99wp	
2010	3.835	1.740	1.505	490	65	40
2011	3.715	1.650	1.500	485	50	30
2012	3.730	1.740	1.475	430	50	30
2013	3.595	1.750	1.370	390	55	30
2014	3.485	1.765	1.280	370	40	30
2015	3.320	1.715	1.200	345	35	20
2016	3.235	1.705	1.135	315	40	20
2017	3.195	1.735	1.090	295	40	20
2018	3.080	1.710	1.025	285	40	20
2019	2.970	1.690	960	265	35	20

Bron: CBS

Aantal vestigingen per provincie

Een bedrijf kan meerdere vestigingen hebben. Daarom wordt bij uitsplitsing naar provincie niet de bedrijven maar de vestigingen als uitgangspunt genomen.

Aantal vestigingen in het eerste kwartaal

Bron: CBS

Oprichtingen, fusies, opheffingen en faillissementen

Bij oprichtingen en opheffingen van bedrijven gaat het voornamelijk om zzp'ers. Bij fusies, overnames en uitgesproken faillissementen gaat het voornamelijk om bedrijven met personeel. Het aantal uitgesproken faillissementen is in 2018 sterk teruggelopen.

Jaar	Oprichtingen		Fusies en overnames		Opheffingen		Faillissementen	
	zzp	bedrijven	zzp	bedrijven	zzp	bedrijven	zzp	bedrijven
2010	155	35	5	45	175	80	5	134
2011	150	60	5	35	160	85	4	129
2012	145	35	5	35	145	90	5	97
2013	110	30	0	30	170	90	6	88
2014	100	20	5	30	160	60	5	71
2015	120	20	5	25	135	65	3	58
2016	85	20	10	35	145	55	1	26
2017	105	15	0	15	120	50	3	34
2018	105	20	5	20	135	50	1	20

Bron: CBS

Bedrijven naar hoofdactiviteit

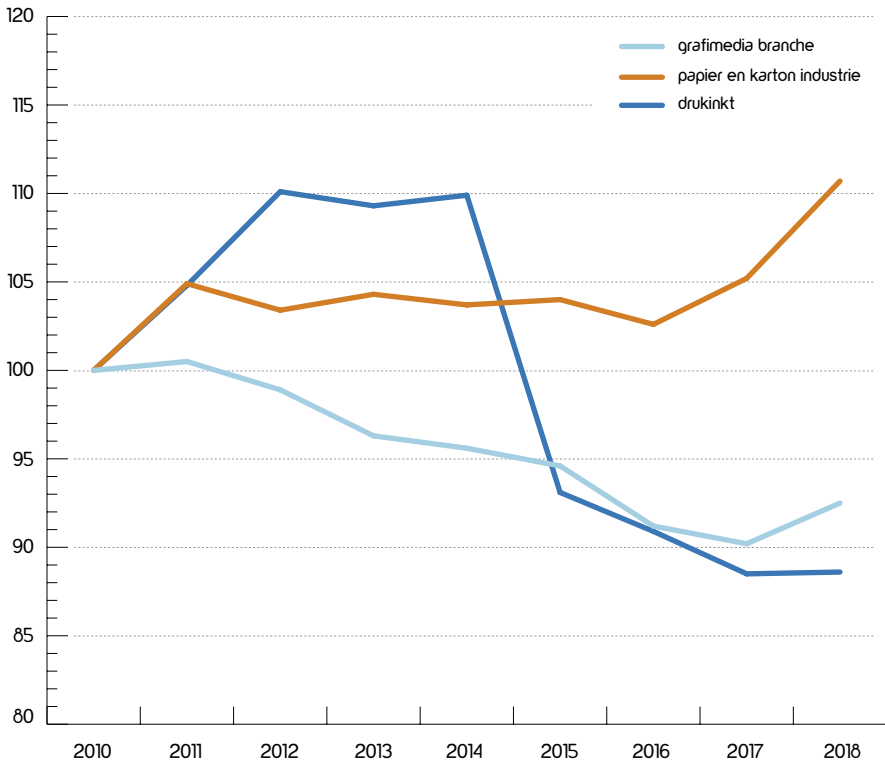
Drukkerijen zijn bijna allemaal (90%) allround grafische bedrijven die zelf alle productiefasen kunnen uitvoeren. Alleen gespecialiseerd werk besteden zij uit aan prepress- en nabewerkingsbedrijven, die een veel groter scala aan grafische technieken in huis hebben.

Hoofdactiviteit	1 wp	2-9 wp	10-19 wp	20-49 wp	50-99 wp	100+ wp	Totaal	Aandeel
2018 1e kwartaal								
drukkerijen	1.015	815	135	95	30	15	2.105	68,3%
prepress en premedia	330	105	10	10	5	0	460	14,9%
grafische nabewerking	370	105	25	10	5	0	515	16,7%
2019 1e kwartaal								
drukkerijen	1.000	770	130	85	30	20	2.035	68,5%
prepress en premedia	315	90	10	10	5	0	430	14,5%
grafische nabewerking	375	100	20	10	0	0	505	17,0%

Bron: CBS

Producenten prijsindex (PPI) grafische producten

De prijzen die ondernemers in de grafimediabranche op de Nederlandse markt kunnen vragen voor drukwerk lopen van jaar tot jaar terug. Pas in 2018 is een stijging van de prijzen zichtbaar van gemiddeld 2,36%. De prijzen die betaald moeten worden voor de inkoop van papier zijn de afgelopen jaren fors toegenomen. De prijzen voor drukinkt zijn de afgelopen jaren gedaald en in 2018 stabiel gebleven. Bedrijven kunnen de toename van hun inkoopkosten doorberekenen in hun verkoopprijzen of opvangen door efficiënter te produceren.

Bron: CBS

Omzetontwikkeling

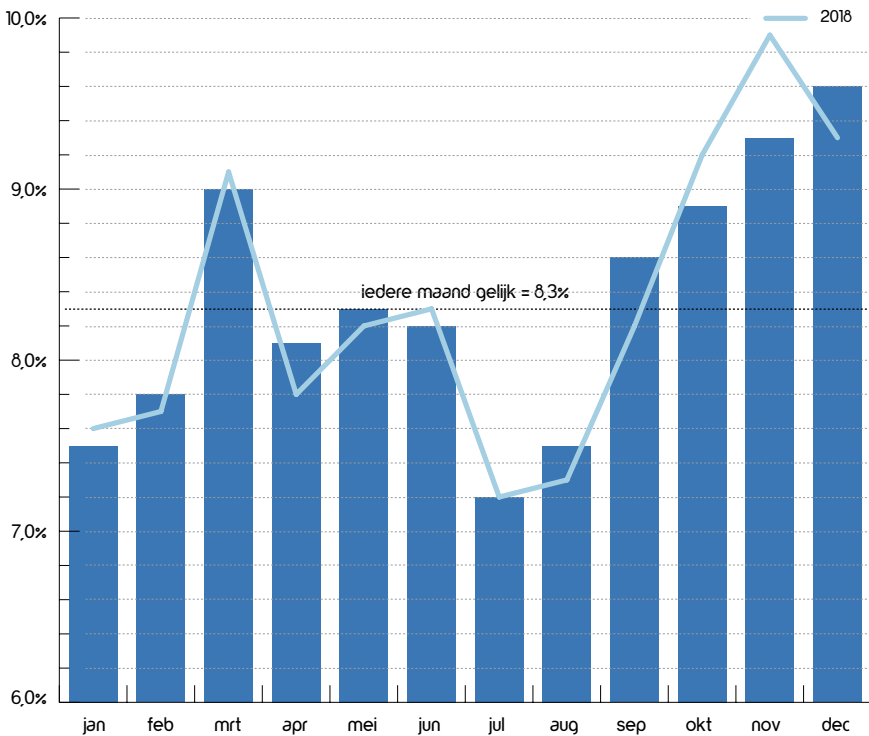
De omzet van drukwerk voor de binnenlandse markt in Nederland loopt steeds verder terug. De omzet die naar het buitenland geëxporteerd wordt, is gegroeid ten opzichte van de crisisjaren 2008-2015. Ten opzichte van het piekjaar 2016 loopt deze wel terug. Alles bijeen genomen blijft de totale omzet aan drukwerk opnieuw teruglopen.

Jaar	Totale omzet	Omzet binnenland	Omzet buitenland	Netto omzet (x 1.000)
	index	index	index	euro
2010	100	100	100	€ 4.636.000
2011	98,2	95,7	107,8	€ 4.529.000
2012	87,8	81,9	111,3	€ 4.170.000
2013	86,5	79,0	116,6	€ 3.931.000
2014	80,4	71,7	114,9	€ 3.744.000
2015	75,3	65,4	114,8	€ 3.470.000
2016	80,7	64,6	145,4	€ 3.724.000
2017	75,4	60,2	136,3	€ 3.530.000
2018	73,4	58,9	131,3	€ 3.402.123

Bron: CBS

Gemiddelde maandelijkse bijdrage aan de jaaromzet

Indien iedere maand een gelijke bijdrage zou leveren aan de jaaromzet dan zou dit neerkomen op $100\%/12 = 8,33\%$. De grafiek toont de werkelijke gemiddelde bijdrage van iedere maand zoals berekend over de afgelopen 17 jaar en van 2018. De jaarlijkse variatie op dit patroon is gering en vormt dus een standaardpatroon binnen de branche. Vanaf oktober 2018 is de omzet bovengemiddeld maar valt in december weer terug in plaats van verder toe te nemen.

Bron: Index maandomzet CBS; berekening GOC

Bedrijfsresultaat

Het bedrijfsresultaat binnen de grafimediabranche is berekend over de financiële gegevens van een groot aantal bedrijven. Deze gegevens krijgt het CBS van de Belastingdienst. De bruto winstmarge is berekend door de bruto winst vóór belastingafdracht te delen door de netto omzet. De netto winstmarge is deze verhouding na aftrek van de winstbelasting.

De winstgevendheid van bedrijven is gebaseerd op de conjunctuurenquêtes van het CBS waarbij bedrijven ieder kwartaal achteraf aangeven of hun bedrijfswinst is verbeterd, gelijk gebleven of verslechterd. Het saldo geeft het verschil weer tussen het percentage bedrijven dat een verbetering meldt minus het percentage dat een verslechtering meldt. Een negatief saldo betekent dat meer bedrijven een negatief dan een positief resultaat hebben. Het werkt dus als een economische barometer voor een branche.

Jaar	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
	financiële gegevens						
aantal bedrijven	1.871	1.812	1.712	1.628	1.610	1.596	-
bruto winstmarge	1,1%	0,3%	6,6%	1,6%	5,0%	5,1%	-
netto winstmarge	0,5%	-0,3%	5,1%	0,4%	3,5%	3,4%	-
	winstgevendheid: saldo (verbeterd - verslechterd)						
1e kwartaal	-	-	-16,9	-17,8	-14,1	-10,6	-17,1
2e kwartaal	-	-	-7,7	-30,9	0,2	-15,4	-9,4
3e kwartaal	-	-	-6,9	-14,5	-5,5	-12,9	-14,6
4e kwartaal	-	-12,2	7,2	28,9	19,4	15	-5,9

Bron: CBS

Import- en exportwaarde drukwerk

De waarde van drukwerk dat wordt ingevoerd (import) en uitgevoerd (export). Opgesplitst naar het deel dat binnen de Europese gemeenschap wordt verhandeld en daarbuiten. Bij de export wordt nog een extra onderverdeling gemaakt naar het deel dat in Nederland is geproduceerd (NL-made) en het deel dat als transitohandel slechts wordt doorgevoerd.

Jaar	Import (x 1.000 Euro)			Export (x 1.000 Euro)			
	binnen EU	buiten EU	totaal	binnen EU		buiten EU NL-made	totaal
				NL-made	transit		
2010	680.319	209.955	890.274	741.507	406.337	108.163	1.256.007
2011	684.195	224.873	909.068	707.755	433.786	98.694	1.240.235
2012	689.230	226.536	915.766	730.411	391.572	117.744	1.239.727
2013	660.686	208.411	869.097	734.033	334.428	126.836	1.195.297
2014	551.825	189.398	741.223	739.505	291.883	151.704	1.183.092
2015	695.373	183.632	879.005	740.818	249.580	164.494	1.154.892
2016	697.427	194.530	891.957	714.691	344.111	163.636	1.222.438
2017	711.358	203.436	914.794	862.546	307.801	175.754	1.346.101
2018	750.980	188.378	939.358	750.165	321.499	179.728	1.251.393

Cijfers kunnen afwijken van eerdere publicaties door herberekening van het CBS.

Bron: CBS

Import en export naar soort product

Boeken vormen zowel voor de export als de import in 2017 het belangrijkste handelsproduct. Daar waar kranten en tijdschriften nog steeds in oplagen teruglopen, is de verkoop van fysieke boeken de afgelopen jaren gestegen. Dit geldt zowel voor de binnenlandse markt als voor de export van boeken. De import van boeken liep in 2017 terug.

Soort product	Import in 2017		Export in 2017	
	(x1.000 euro)	aandeel	(x1.000 euro)	aandeel
boeken	340.416	37,2%	372.582	27,7%
drukwerk overig	184.097	20,1%	216.490	16,1%
couranten en tijdschriften	112.699	12,3%	117.730	8,7%
reclamedrukwerk	107.215	11,7%	161.876	12,0%
handelscatalogi	43.769	4,8%	49.095	3,6%
prentbriefkaarten e.d.	32.565	3,6%	294.649	21,9%
prenten, gravures, foto's	27.288	3,0%	31.201	2,3%
prentenalbums/boeken	22.799	2,5%	6.312	0,5%
cartografie	11.045	1,2%	13.677	1,0%
gedrukte muziek	6.440	0,7%	12.135	0,9%
kalenders	6.051	0,7%	26.060	1,9%
decalcomanieën	8.959	1,0%	5.941	0,4%
bouwplannen en tekeningen	3.299	0,4%	2.796	0,2%
gezegeld papier; cheques	8.155	0,9%	35.556	2,6%

Bron: CBS

Belangrijkste import- en exportlanden drukwerk

België, Duitsland en het Verenigd Koninkrijk zijn voor de import en de export van drukwerk de belangrijkste handelslanden van Nederland. Samen nemen zij 57% van de export en 60% van de import voor hun rekening. Voor de export is daarnaast Frankrijk belangrijk met een aandeel van 12%. Voor de import zijn China met 8% en de Verenigde Staten met bijna 7% belangrijk. Alle andere landen hebben een relatief klein aandeel in de export en import.

Landen	Import (x1.000 euro)		Export (x1.000 euro)	
	2017	aandeel	2017	aandeel
België	208.150	22,8%	317.059	23,6%
Duitsland	229.133	25,0%	276.846	20,6%
VK	109.631	12,0%	178.158	13,2%
Frankrijk	26.354	2,9%	163.362	12,1%
Spanje	10.621	1,2%	47.644	3,5%
Italië	19.342	2,1%	40.184	3,0%
Zweden	3.475	0,4%	31.334	2,3%
Denemarken	13.846	1,5%	28.964	2,2%
USA	63.476	6,9%	15.715	1,2%
Polen	20.430	2,2%	11.306	0,8%
Hongarije	12.111	1,3%	5.577	0,4%
Tsjechië	10.718	1,2%	4.664	0,3%
China	73.372	8,0%	2.575	0,2%

Bron: CBS

Ziekteverzuim papierindustrie en grafimediabranche

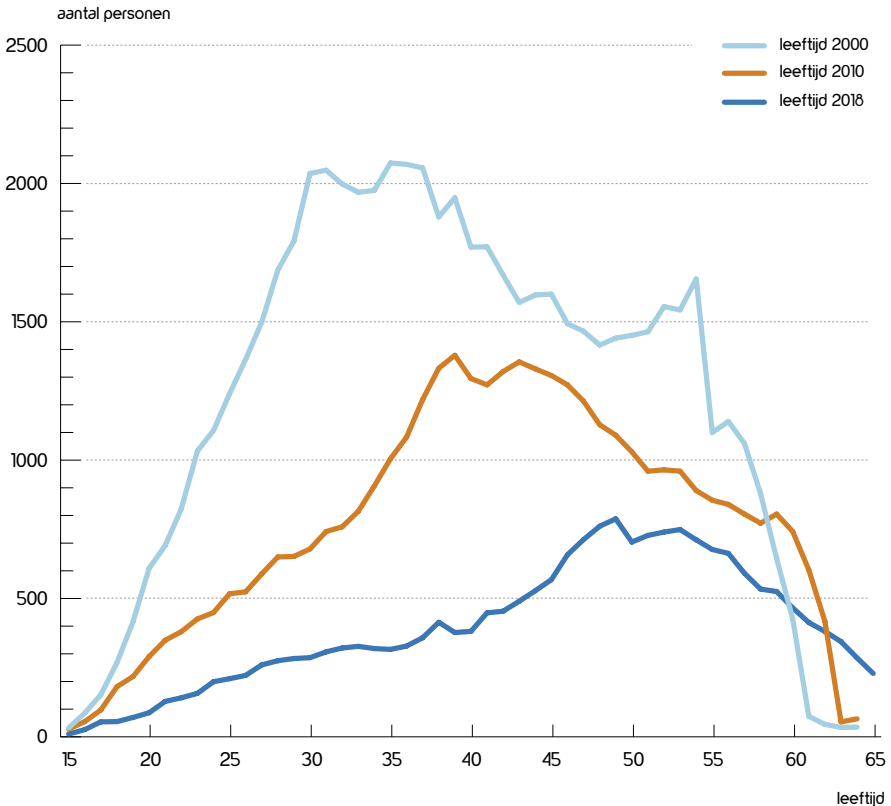
Het totale ziekteverzuim binnen de papierindustrie en grafimediabranche is tijdens de economische crisis gedaald, maar loopt nu weer iets op. Dat is een normaal verschijnsel. Het verschil tussen grote en kleine bedrijven is fors. Het ziekteverzuim bij het kleinbedrijf (<10 wp) is erg laag.

Jaar	Totaal	Bedrijfs grootte		
		<10 wp	10-100 wp	100+ wp
2010	4,1%	1,9%	3,6%	5,0%
2011	4,2%	1,9%	3,6%	5,0%
2012	4,2%	1,8%	3,4%	4,8%
2013	3,9%	1,6%	3,4%	4,7%
2014	3,7%	1,6%	3,3%	4,6%
2015	3,8%	1,6%	3,3%	4,7%
2016	3,9%	1,6%	3,3%	4,7%
2017	4,4%	1,6%	3,4%	4,8%
2018	5,0%	1,5%	3,6%	5,2%

Bron: CBS

Vergrijzing binnen de branche

In de grafiek wordt de leeftijdsopbouw van werknemers in de grafimedia-branche in 2000, 2010 en 2018 met elkaar vergeleken. Duidelijk is te zien dat het aantal werknemers in volume afneemt doordat de grafieklijn platter wordt. De instroom van jongeren is sterk afgenomen en het hoogste volume verschuift naar een oudere leeftijd. Daardoor neemt de gemiddelde leeftijd verder toe. In 2000 was deze 39,2 jaar, in 2010 42,3 jaar en in 2018 was deze al opgeschoven naar 46,0 jaar.

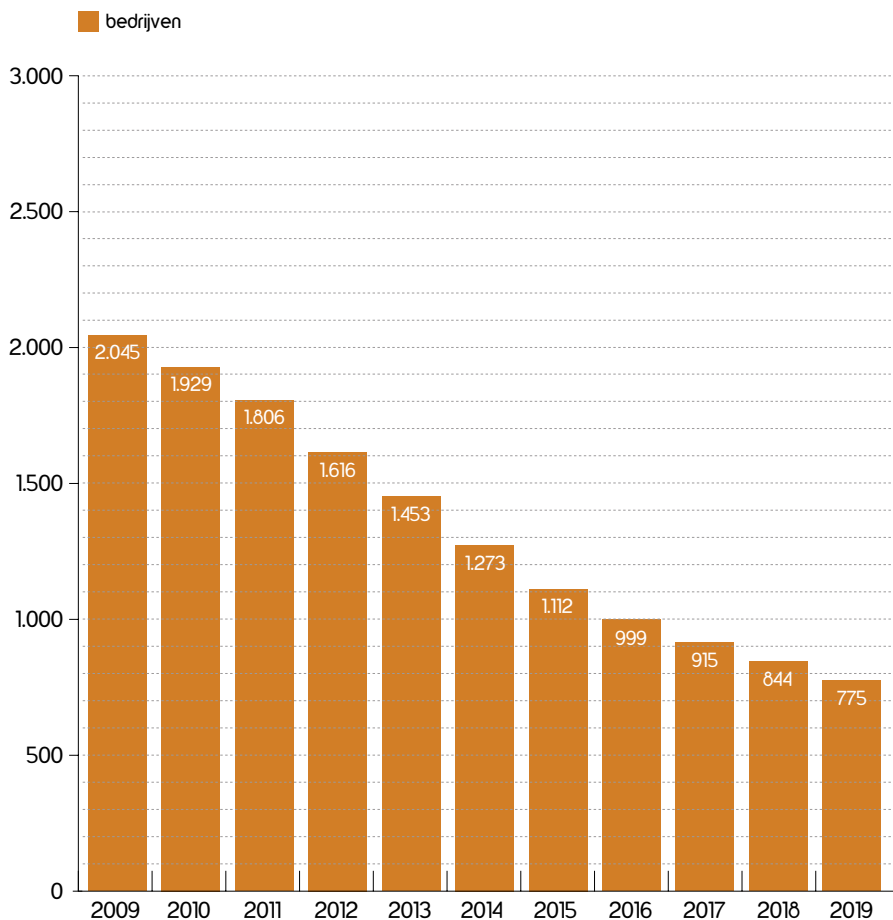
Bron: Data van ASF, bewerking door GOC

KVGO ledenbedrijven in cijfers

KVGO ledenbedrijven

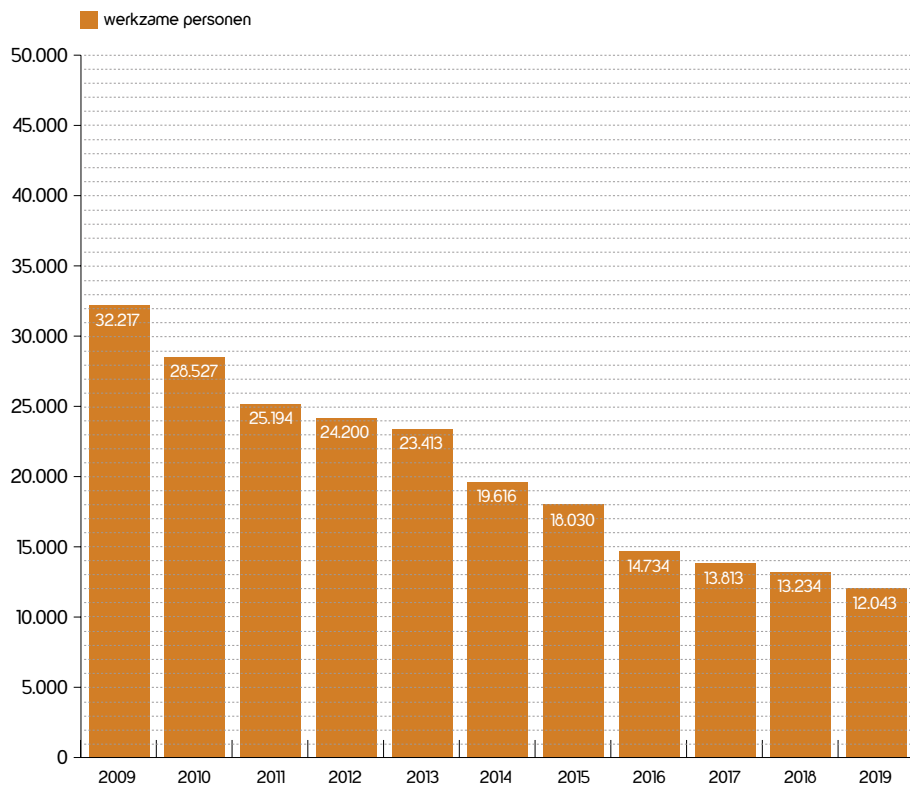
Het aantal ledenbedrijven van de werkgeversorganisatie KVGO, stand 1 januari.

Bron: KVGO

Werkzame personen bij KVGGO ledenbedrijven

Het aantal werkzame personen bij KVGGO ledenbedrijven, stand 1 januari.

Bron: KVGGO

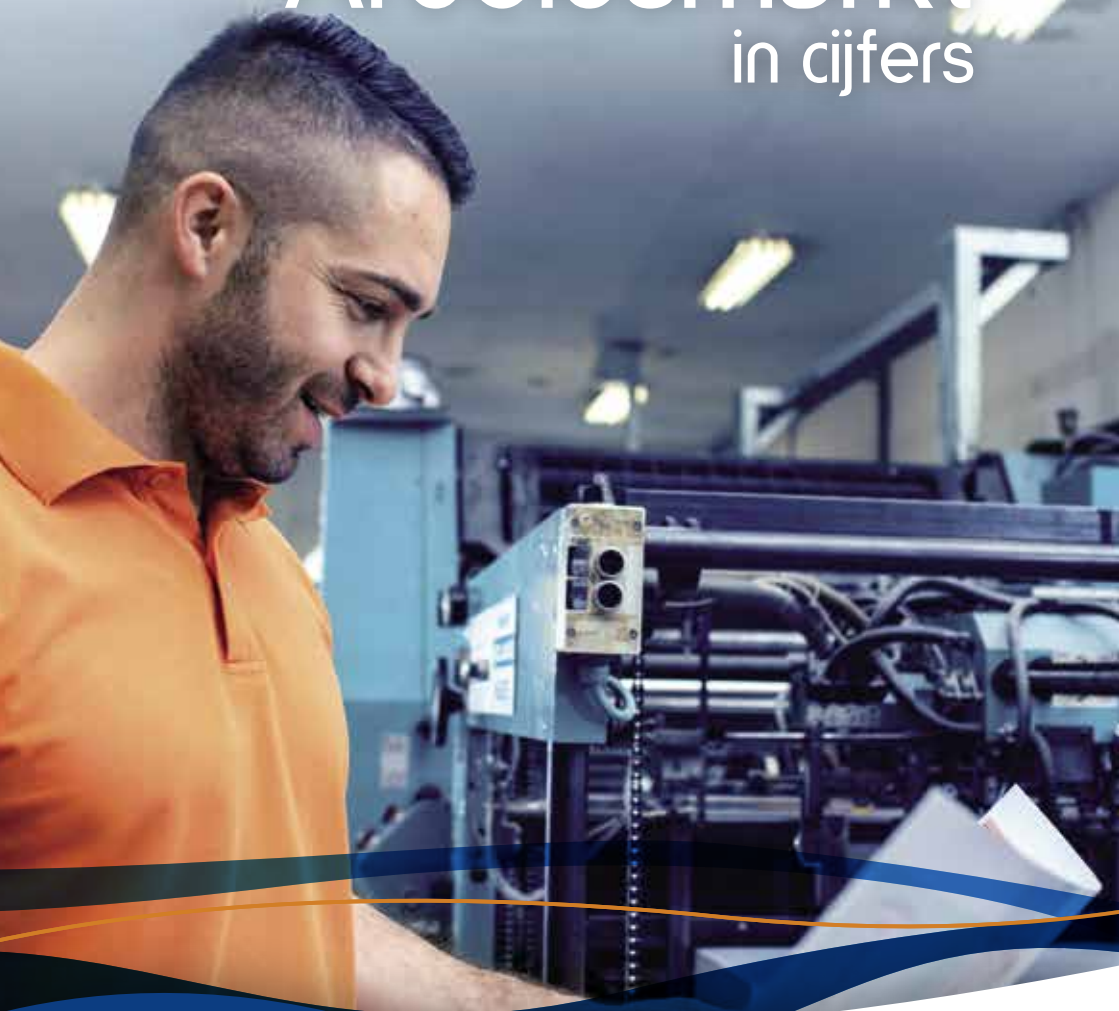
KVGO ledenbedrijven naar provincie

Het aantal ledenbedrijven en hun werkzame personen van de werkgeversorganisatie KVGO, stand 1 januari.

Provincie	Bedrijven		Werkzame personen	
	2018	2019	2018	2019
Groningen	32	28	382	355
Friesland	33	28	510	405
Drenthe	17	18	249	239
Overijssel	61	61	1.412	1.415
Gelderland	108	103	1.772	1.673
Flevoland	19	20	299	290
Utrecht	72	62	1.075	1.027
Noord-Holland	158	138	2.548	2.051
Zuid-Holland	141	126	1.504	1.274
Zeeland	13	13	102	87
Noord-Brabant	144	134	2.804	2.713
Limburg	46	44	577	514
TOTAAL	844	775	13.234	12.043

Bron: KVGO

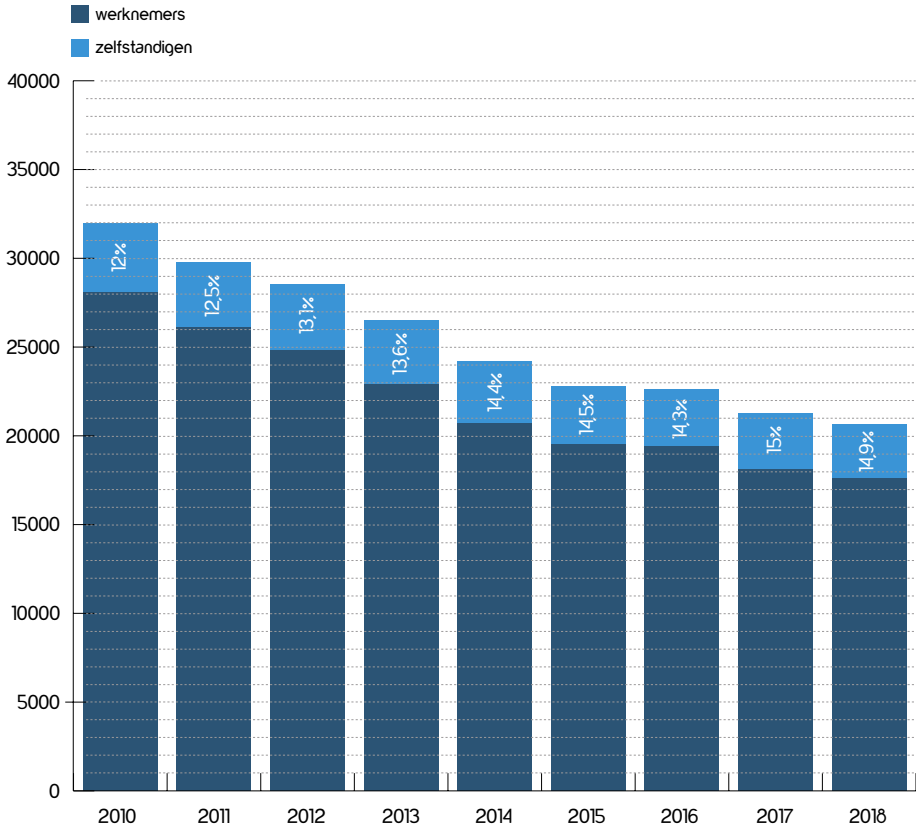
Arbeidsmarkt in cijfers

Ontwikkeling werkgelegenheid

De totale werkgelegenheid in de grafmediabranche loopt al vele jaren sterk terug, vooral onder werknemers. Het aantal zelfstandigen bestaat uit zzp'ers en uit ondernemers van bedrijven met personeel in dienst. Hun aantal loopt ook terug, maar wel langzamer. Daardoor neemt op de lange termijn het aandeel van zelfstandigen in de totale werkgelegenheid toe.

Bron: CBS

Dienstverbanden naar mannen, vrouwen en leeftijden

De grafmediabranche kenmerkt zich grotendeels door een technisch industriële activiteit waar meer mannen werken dan vrouwen. Vooral in de druktechniek is dit het geval. Vrouwen zijn wel beter vertegenwoordigd in de creatieve voorbereiding en in de afwerking van grafische producten. De grafische werkgelegenheid is ook meer vergrijsd dan het geval is in de gehele werkende beroepsbevolking. Een belangrijke oorzaak daarvan is de voortdurende terugloop van werkgelegenheid waardoor er weinig jongeren binnenkomen. Ook is de pensioenleeftijd een stuk hoger geworden dan vroeger het geval was.

	Grafmediabranche	Nederland
geslacht	dienstverbanden per 1 januari 2018	
mannen	71,8%	51,8%
vrouwen	28,2%	48,2%
leeftijdsklasse	dienstverbanden per 1 januari 2018	
<25 jaar	7,2%	17,9%
25-34 jaar	16,6%	22,4%
35-44 jaar	20,9%	19,7%
45-54 jaar	34,2%	22,7%
>54 jaar	21,1%	17,3%
TOTAAL	100%	100%

Bron: UWV

Ontwikkeling grafische werkloosheid

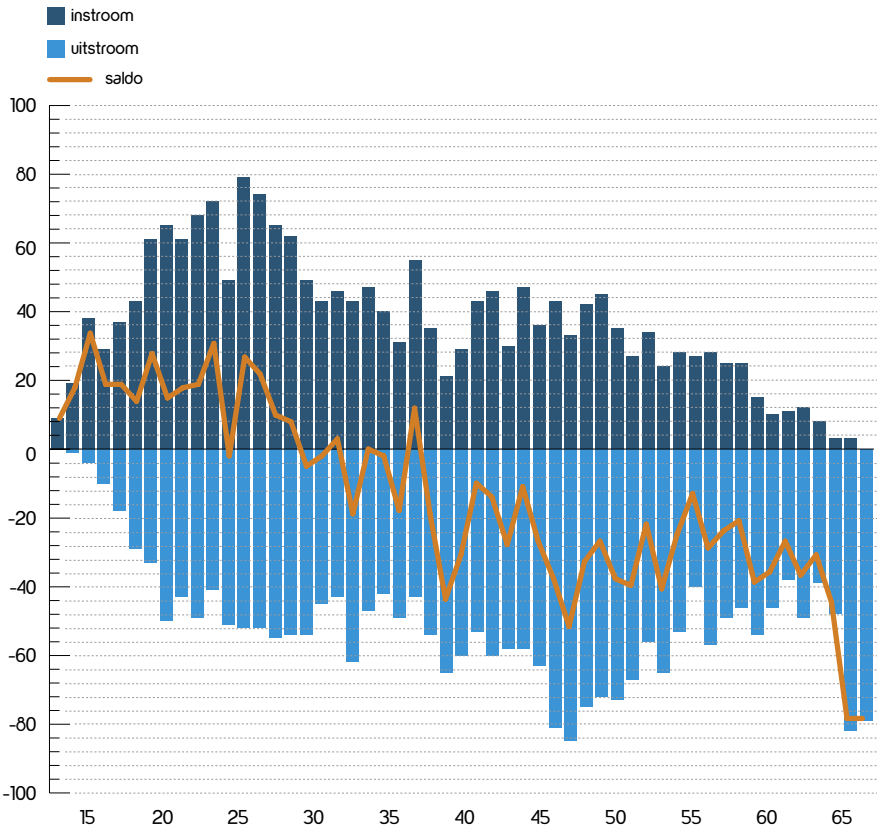
Het aantal lopende ww-uitkeringen is in 2018 sterk teruggelopen. Door de gunstige economische ontwikkeling in geheel Nederland komen werkloze grafici weer makkelijker (elders) aan het werk. Gelijktijdig is het aantal ontslagen in de branche drastisch teruggelopen. Dit is te zien in de verhouding tussen het aantal in- en uitstromers in de ww. Het hoge percentage werkloosheid is in 2018 dan ook flink teruggelopen van 9,8% naar 7,1%. Dit is nog wel ongeveer tweemaal zo hoog als gemiddeld in Nederland.

WW-uitkeringen 2018				
	lopende	instroom	uitstroom	ww-%
januari	2.109	131	153	9,8%
februari	2.036	88	161	9,5%
maart	2.012	142	166	9,4%
april	1.958	90	144	9,1%
mei	1.880	89	167	8,8%
juni	1.846	123	157	8,7%
juli	1.783	103	166	8,4%
augustus	1.755	126	154	8,3%
september	1.683	76	148	8,0%
oktober	1.619	71	135	7,7%
november	1.574	109	154	7,5%
december	1.497	56	132	7,1%

Bron: CBS

In- en uitstroom werknemers in 2017 naar leeftijd

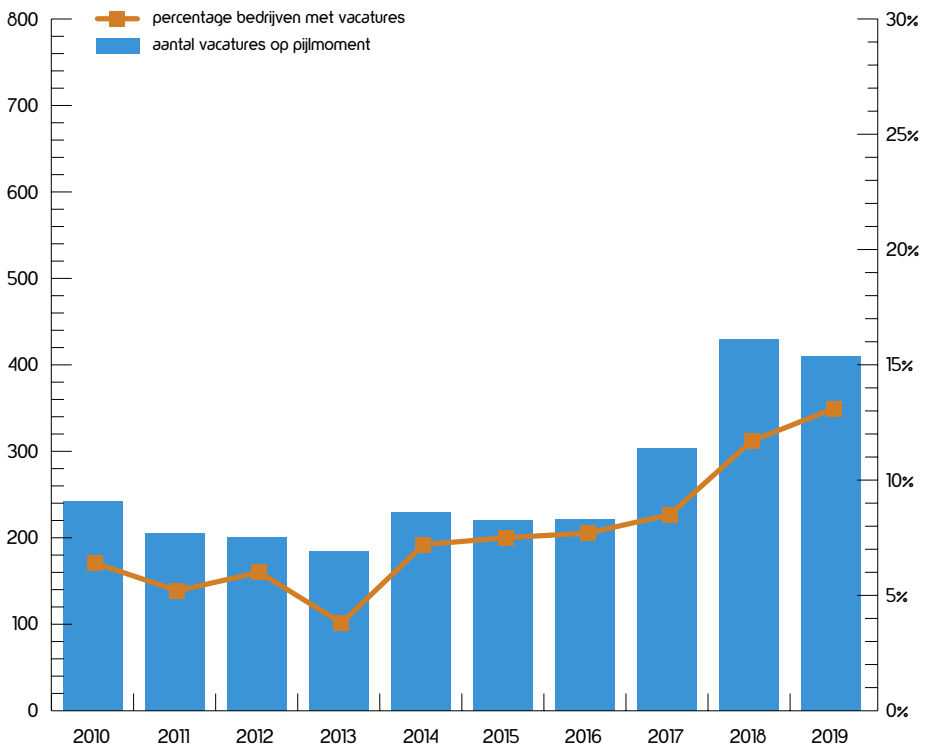
De in- en uitstroom van werknemers in de grafimediabranche vindt plaats in alle leeftijdsgroepen. Het saldo daarvan is echter positief bij jongeren tot 30 jaar en wordt daarna negatief. In 2017 stroomde 9,4% van de totale werkgelegenheid in en 12,1% uit. Dit betekent dat de branche een behoorlijk personeelsverloop had.

Bron: Data van ASF, bewerking door GOC

Ontwikkeling vraag naar personeel

Het percentage bedrijven dat op het peilmoment in januari vacatures had openstaan groeit de laatste jaren. Het totaal aantal openstaande vacatures op het peilmoment is begin 2019 iets minder dan begin 2018. De groei is grotendeels het gevolg van de toegenomen vervangingsvraag die volgt op een vergrijzing van het personeelsbestand en eerdere personeelsreducties tijdens de crisisjaren. Over geheel 2018 heeft 31% van de bedrijven een of meerdere vacatures vervuld. In totaal werden daarbij 1.669 mensen in dienst genomen.

Bron: GOC Vacatureonderzoek

Kanalen van personeelswerving

Bij de werving zetten bedrijven vaak meerdere kanalen in om naar personeel te zoeken. In 2018 was dat gemiddeld 1,3 wervingskanaal. Grote bedrijven zetten meer verschillende kanalen in dan kleine bedrijven. Kleine bedrijven maken vaak gebruik van hun eigen relatienetwerk om naar nieuwe medewerkers te zoeken. We laten daarnaast ook zien via welk kanaal de aangenomen medewerker werd binnengehaald. Werven via sociale media is inmiddels het meest ingezette kanaal, maar via relaties zijn de meeste vacatures in 2018 vervuld.

Wervingskanaal	Ingezet bij werving	Succesvolle aanname
sociale media	26,2%	19,8%
via relaties	24,8%	25,5%
vacature sites	18,0%	11,7%
eigen website	14,6%	8,2%
uitzendbureau	14,1%	10,2%
advertentie in (dag)bladen	8,9%	4,8%
via eigen personeel	7,7%	7,3%
werving- selectiebureau	5,4%	5,9%
onder eigen personeel	2,5%	2,3%
UWV	2,3%	0,9%
school, stagiaire	2,3%	0,9%
open/spontane sollicitatie	2,0%	2,2%
detacheringbureau	0,9%	0,5%
GEMIDDELD AANTAL KANALEN	1,3	1

Bron: GOC Vacatureonderzoek

Vacatures en krimp 1e kwartaal 2019

Functie	Vacatures 1e kwartaal 2019		
	openstaand	moeilijk vervulbaar	krimp in formatie
medewerker nabewerking	126	6	20
drukker	30	14	45
grafisch vormgever	27	3	9
commercieel medewerker	24	3	6
staf / administratief	21	3	15
binder	18	2	8
dtp'er	17	5	26
vouwer/vouwplakker	15	6	3
projectleider	14	3	3
accountmanager	12	6	3
webdesigner	11	5	-
it medewerker	9	7	3
av-technicus	8	2	2
order-/productiebegeleider	6	2	6
snijder	6	3	2
stanser	6	3	2
printoperator	6	6	5
management	2	-	2
drukvormvervaardiger	-	-	5
overig niet grafisch-technisch	52		
TOTAAL OPENSTAANDE VACATURES	410		
Bedrijven die krimpen			29%

Bron: GOC Vacatureonderzoek

Mbo-studenten studiejaar 2018-2019

Mbo school	Plaats	Vormgeven	Dtp	Print
vakscholen				
Grafisch Lyceum R'dam	Rotterdam	1.533	221	15
Grafisch Lyceum Utrecht	Utrecht	1.477	179	12
Mediacollege Amsterdam	Amsterdam	820	222	
SintLucas	Eindhoven	806	88	
Gibap	Zwolle	783	71	
Nimeto	Utrecht			
roc's				
ROC van Amsterdam	Amsterdam	271	63	
ROC van Twente	Hengelo OV	470	69	
ROC Midden Nederland	Utrecht	273	45	
MboRijnland	Leiden	139		
ROC West-Brabant	Etten-Leur	301		
ROC Friese Poort	Leeuwarden	309	77	
Deltion College	Zwolle	357		
ROC Nova College	Haarlem	98		
Alfa-college	Groningen	206		
Rijn IJssel	Arnhem	320	152	
ROC Da Vinci College	Dordrecht	239	47	
Zadkine	Rotterdam			
ROC Albeda College	Rotterdam	78		
Landstede	Zwolle	156	57	
Noorderpoort	Groningen	340	3	
Koning Willem I College	's Hertogenbosch	187		
Summa College	Eindhoven			
ROC A12	Ede Gld	220	49	
ROC Horizon College	Alkmaar	94	47	
ROC Friesland College	Leeuwarden	241	32	
Totaal overige 19 roc's		1.116	18	
TOTAAL		10.834	1.440	27

Mbo-studenten studiejaar 2018-2019

Mbo school	Redactie	Management	ICT app	ICT beheer	Sign
vakscholen					
Grafisch Lyceum R'dam	264	356	326	87	122
Grafisch Lyceum Utrecht		228	113		
Mediacollege Amsterdam	170	159	207		91
SintLucas		151	19		98
Cibap	6				31
Nimeto	198				67
roc's					
ROC van Amsterdam	114	220	471	1.280	62
ROC van Twente	50		309	661	98
ROC Midden Nederland	100	35	308	625	
MboRijnland			447	683	
ROC West-Brabant			346	510	73
ROC Friese Poort	53		174	560	40
Deltion College			226	552	55
ROC Nova College		51	338	571	
Alfa-college			257	587	
Rijn IJssel	101		140	238	91
ROC Da Vinci College	15		240	474	
Zadkine			322	676	
ROC Albeda College			98	768	
Landstede	78	35	271	251	43
Noorderpoort			49	456	15
Koning Willem I College	19		239	348	
Summa College			324	462	
ROC A12		18	126	317	
ROC Horizon College			236	293	34
ROC Friesland College			192	233	
Totaal overige 19 roc's	35	128	2.233	4.700	313
TOTAAL	1.203	1.381	8.011	15.332	1.233

Ontwikkeling aantal mbo-studenten grafische - en media opleidingen

Opleiding	Studiejaar					
	niveau	2014-2015	2015-2016	2016-2017	2017-2018	2018-2019
vormgever	4	10.873	10.914	11.148	11.271	10.834
dtp	2	429	330	370	317	391
	3	888	988	975	1.049	1.049
	totaal	1.317	1.318	1.345	1.366	1.440
print	2	54	49	47	23	24
	3	22	13	13	14	3
	4	6	6	-	-	-
	totaal	82	68	60	37	27
redactie	4		321	686	979	1.203
management	4	1.161	1.140	1.204	1.342	1.381
ict app	4	5.881	6.749	7.387	7.519	8.011
ict beheer	2	2.622	2.526	2.410	2.512	2.530
	3	4.991	4.809	4.800	4.666	4.311
	4	7.501	7.953	8.287	8.278	8.491
	totaal	15.114	15.288	15.497	15.456	15.332
sign	2	542	573	455	423	476
	3	187	224	316	369	314
	4	304	341	324	344	443
	totaal	1.033	1.138	1.095	1.136	1.233
TOTAAL	2	3.647	3.478	3.282	3.275	3.421
	3	6.088	6.034	6.104	6.098	5.677
	4	25.726	27.424	29.036	29.733	30.363
TOTAAL	totaal	35.461	36.936	38.422	39.106	39.461

Bron: DUO Onderwijsdata

Colofon

Oprichtgever:

A&O Fonds Grafimediabranche
Boeingavenue 209, 1119 PD Schiphol-Rijk
www.aenofondsgrafimedia.nl

Uitvoering en uitgave:

GOC
Postbus 347, 3900 AH Veenendaal
(0318) 53 91 11
www.goc.nl

advies, training & onderzoek
voor de creatieve sector

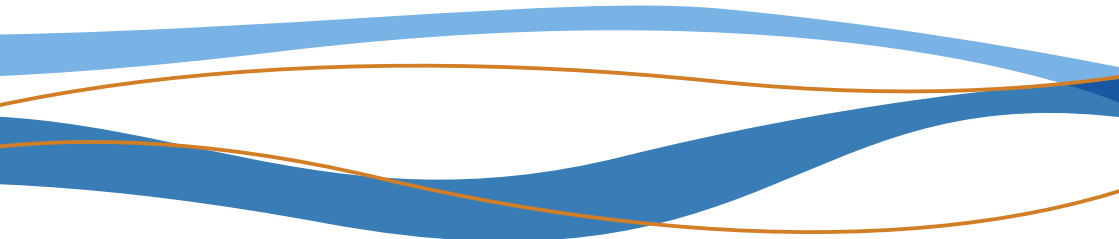
Auteur: Drs. Jos Teunen, GOC

Vormgeving: Okkerreclame, Veenendaal

Drukwerk: Torendruk, Nijkerk

© GOC, mei 2019

De informatie in deze publicatie is volledig gebaseerd op officiële bronnen als CBS, UWV, Grafische bedrijfsfondsen (Timeos) en GOC onderzoek onder grafische bedrijven. Bij alle cijfers zijn de bronnen vermeld. Alle informatie is met de grootste zorgvuldigheid verzameld, bewerkt en gepresenteerd. Overname van gegevens uit deze publicatie is toegestaan onder vermelding van 'Bron: Grafimedia in cijfers 2019. GOC, Veenendaal'. Bronvermelding is verplicht.

advies, training & onderzoek
voor de creatieve sector